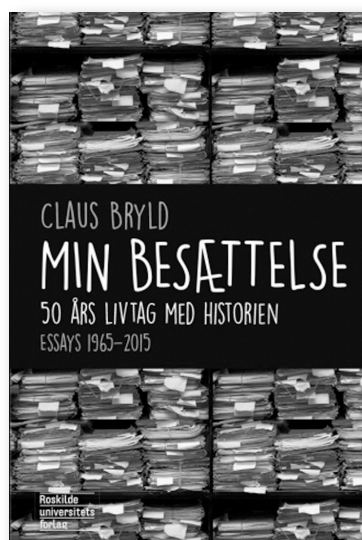

Anmeldelse af Morten Thing

HEMMELIGHED ER MAGT

Claus Bryld:
Min besættelse. 50 års livtag med historien.
Essays 1965-2015,
Roskilde Universitetsforlag.
274 s., kr. 279,95.

Til sin 75-års fødselsdag har historikeren Claus Bryld udsendt en samling af artikler om det, som har været en besættelse for ham: besættelsen 1940-45. At det har været en besættelse, forklarer han i bogens første afsnit, men også i hans erindringsbog *Hvilken befrielse*, som kom i en ny udgave i 2008. Claus Brylds far og farbrødre var meget centrale skikkelser i det danske nazistparti og blev straffet for det i retsopgøret efter krigen. I hans liv har denne sammenhæng bestemt en række temaer, ikke mindst livet som historiker. Blandt andet i kampen for adgang til arkiverne. Her havde han naturligvis en personlig interesse i at kunne se arkivalier vedrørende sin familie, men det var også del af en meget større kamp, nemlig kampen for at få det danske arkivsystem opdateret til nutidsstandarder. Det var i meget høj grad et system, hvor politikere og embedsmænd var beskyttet i deres livstid og et godt stykke efter mod at blive set efter i kortene. Takket være Claus Bryld og mange andre er den danske arkivlov i dag meget mere åben. Det er i dag principielt muligt at bygge sin analyse på kilder, som er blevet til i ens egen levetid. Selvom der stadig er megen beskyttelse af personer tilbage i lovgivning og praksis.

Bogen åbner med et essay, som en skrevet i 1965 med titlen 'Dilemmaet'. Det ridser meget godt op,

hvordan det er for et barn af tabere at vokse op med det store tabu, som farens engagement i nazismen var. Faren var blevet fradømt sin ret til at være advokat. Fra landsretssagfører var han blevet landsforræder. Dette første essay har ikke været trykt før, det blev ikke sendt ind, står der. Det er først i forbindelse med kampen for adgang til arkiverne fra 1979, at resten af bogens essays er blevet til og blevet trykt. Det hører med til historien, at Claus Bryld voksede ud af barndomshjemmet og flyttede sig fra identifikation til opposition, når det drejer sig om faren, og til venstrefløjen, når det gælder samfundet.

Bogens første del 'Konflikt eller forsoning – et personligt dilemma' ridser denne personlige baggrund op. Det er bevægende læsning. Ikke fordi det er nogen tårevædet fremstilling, tværtimod er Claus Brylds stil altid behersket. Bevægelsen skyldes konfliktens karakter. Den handler om de fortvivlende ringe muligheder for identifikation med sine forældre og den skyld, man som barn bliver påtvunget, uden man har lod og del i den. Denne del leder direkte over til afsnittet 'Kampen for åbenhed og opklaring – historikeren som aktivist'. Det er konflikterne fra første del, som kræver åbenhed og opklaring. De mange pårørende til krigens tabere har krav på at se, på hvilket grundlag

deres fædre eller mødre blev dømt, for, som det hedder, ”hemmelighed er magt”. Så længe arkiverne er lukkede, kan sejrherrene og deres efterkommere lade det stå hen i det uvisse, hvad de dømte faktisk havde gjort. Da Claus Bryld skrev første udgave af sine erindringer *Hvilken befrielse* i 1995, havde han endnu ikke set papirerne om sin far. Som jeg har beskrevet det i *Social Kritik* 115/ okt. 2008, ændrede det sig afgørende med andenudgaven fra 2008, efter han endelig fik lov til at læse om afhøringen af faren. ’Besættelsen’ fører på sin vis til en ’befrielse’, det personlige og det almene (kampen for åbenhed i arkivvæsnet) hænger på denne måde klart sammen.

’Historikeren som aktivist’ hedder andet afsnit som underrubrik. Og aktivisten fik den store oplevelse, at den 10årige kamp *faktisk* førte til både en ændring af arkivloven, så den generelle tidsfrist sattes ned fra 50 til 30 år og senere, i 2002, igen til 20 år, mens person- og sikkerhedssensitivt materiale stort set var uændret, grænsen faldt fra 80 til 75. Claus Bryld krediterer ikke mindst de to konservative justitsministre H.P. Clausen (selv historiker) og Hans Engell (journalist) for denne ændring, og så den ændring i Rigsarkivets kultur, som skete med Johan Peter Noacks tiltrædelse som ny rigsarkivar fra 1992.

Bogens største afsnit hedder ’Erindringspolitiske konflikter’, det fylder halvdelen af bogen. Det er en lang række problemstillinger, som diskuteres. De befinder sig alle på vejen mellem *erindring* og *historie* med *politikken* som en medierende, ødelæggende og opbyggende faktor. Før den moderne historieskrivning etableres engang i 1800-tallet, var erindring og ’folkets erindring’, det som udgjorde ’historien’. Men med krav til dokumentation og kildekritik opstod der en afstand mellem folks erindring og den historie, som bagefter kunne skrives. Mange danskere vil huske tilbage på begyndelsen af 2000-tallet som den periode, hvor ’flygtninge og indvandrere’ dominerede politikken. De vil blive meget forundrede over fremtidens historie, som formentlig vil fastslå, at det var et inferiørt problem, som fik en enorm mængde ideologisk luft pumpet i tarmen.

Erindring er imidlertid også noget som formidles af den sejrende part i en konflikt. Når vi taler om, hvor mange danskere, som døde i anden verdenskrig, regnes de danskere som faldt på Østfronten i tysk tjeneste ikke med. De

var godt nok både danskere og døde, men de faldt for den gale sag. De bliver ikke mindet ved mindesmærker, og ’mindepleje’ for dem er en meget kompliceret sag for deres efterladte og efterkommere. Efter besættelsen kom de politikere, som havde samarbejdet med tyskerne tilbage og var igen magthavere. Der blev nedsat en parlamentarisk kommission, som skulle tage stilling til deres eventuelle skyld. Kommissionen arbejdede i mange år og udgav en beretning i 14 bind. Den konkluderede, at der ikke var noget man kunne bebrejde politikerne. Hele dette erindringspolitiske felt handler om, hvad der bør huskes, og hvad der bør glemmes. Heroverfor står ’historien’, og den er, når vi taler om Danmark under anden verdenskrig, uoverskueligt stor. Den indgår også i den erindringspolitiske kamp, men med nogle andre redskaber.

Claus Bryld argumenterer for, at det erindringspolitiske arbejde i efterkrigstiden har oparbejdet en ’stor fortælling’, en dominerende fortælling, om det enige danske folk, som rejste sig mod nazismen og (with a little help from bigger friends) vandt kampen. Mens det i virkeligheden var sådan, at modstandsbevægelsen kun i krigens sidste tid havde opbakning fra større dele af befolkningen. Det er naturligvis rigtigt, at der findes en sådan fortælling. Jeg synes, at han overser, at der faktisk er en række *konkurrerende bud på fortællinger*, hvoraf den ’store fortælling’ især var politikernes. Inden for modstandsbevægelsen var der flere modfortællinger, som netop tog sit udgangspunkt i modstand mod politikernes konstruktion af ’folkets modstandskamp’ og påpegede, hvor lille modstandsbevægelsen var og under hvilke svære vilkår, den kæmpede. En anden modsætning var fx kommunisternes fortælling, som stod overfor både de borgerliges og socialdemokraternes fortælling om egen indsats. Kommunisternes fortælling understregede ikke mindst betydningen af *deres* indsats og ikke uden grund. Og efter kommunismens opløsning i 1990erne har der faktisk været en forstærket tendens blandt de efterhånden få overlevende til en kommunistisk fortælling, som vendte tilbage til den gamle rosenrøde anskuelse af Sovjetunionen og dens form for kommunisme.

Min besættelse er langt fra nogen bog om en besat sjæl. Tværtimod er det en meget velafbalanceret og velskrevet bog. De spørgsmål, som tages op, er meget centrale og formidles hele bogen igennem af nyskrevne indledninger til hvert afsnit. Det er – som forfatterens erindringer – en modig bog, der bygger på den centrale erfaring, at nedbrydning af tabuer i den personlige og den offentlige historie som oftest fører til befrielse og indsigt. Det er da en passende gave til en 75-årig.